

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

**у контексті державної
програми розвитку фізичної культури в Україні:
досвід, проблеми, перспективи**

Присвячується 10-річчю факультету фізичного виховання і спорту

Житомир, 2014

Костюкевич В. М.

До проблеми динаміки спортивної форми
спортсменів протягом тренувального макроциклу 51

Кутек Т. Б., Ахметов Р. Ф.

До питання удосконалення управління
навчально-тренувальним процесом кваліфікованих спортсменок,
які спеціалізуються у легкоатлетичних стрибках 57

Кутек Т. Б., Кучерук В. А.

Спеціальна фізична та технічна підготовка юних дзюдоїстів 61

Мазин В. Н.

Соотношение целей и методов воспитательной работы
тренера-преподавателя групп предварительной
базовой подготовки ДЮСШ 65

Мичка І. В., Данюк О. М., Мацапура В. А.

Корекція навчально-тренувального процесу пауерліфтерів
з використанням засобів швидкісно-силової підготовки 69

Мулик В. В.

Основи побудови занять юних біатлоністів 71

Нерода Н. В., Ваулін О. І.

Характеристика європейської моделі професійного спорту 75

Приходько В. В.

К обоснованию нового проекта украинской премьер-лиги:
от «Клубов по интересам» к логике дальнейшего развития
отечественного футбола 78

Приходько В. В.

Проблема быстроты оценки ситуации и адекватного действия
в системе развития игровых видов спорта
(к итогам чемпионата мира по футболу 2014 года в Бразилии) 82

Смирновський С. Б., Семеряк З. С., Івченко А. І.

Аналіз змагальної діяльності
фехтувальників-шпажистів високої кваліфікації 87

Стецькович С.

Ефективність програм удосконалення підготовки
спортсменів-п'ятиборців на етапі спеціалізованої
базової підготовки 89

Хіменес Х. Р., Линець М. М.

Програми фізичної підготовки
спортсменів-орієнтувальників
на етапі попередньої
базової підготовки 93

**НАПРЯМ II.
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ**

Айунц Л. Р., Айунц В. І.

Самостійні заняття у сучасній системі фізичного виховання 97

Бріжата І. А., Берест О. О.

Популяризація здорового способу життя
студентської молоді засобами фізичної культури 101

ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ

Нерода Н. В., Ваулін О. І.

Львівський державний університет фізичної культури

Постановка проблеми. Сьогодні, спорт не сприймається вже у своєму первинному значенні як «гра» або «розвага». Незважаючи на широке розмаїття існуючих визначень поняття «спорт» (Качуровський, 2010), беззаперечним є факт, що спорт – це важливий соціальний і соціально-культурний феномен, який проникає у всі сфери життя людей і яким охоплені всі рівні сучасного суспільства.

Згідно Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р., «Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності. Соціальна цінність спорту визначається його дійовим стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення». Дійсно, спорт, як соціальне явище, через реалізацію своїх функцій має величезний вплив на суспільство (Нуреев Р., 2008; Борисова О, 2011; Лукашук В., 2011; Люта Л., 2012; та ін.), і не лише як засіб поширення фізичної культури. Спорт впливає на взаємовідносини між країнами, ділове життя, суспільне становище, формує моду, етичні і моральні цінності, спосіб життя людей.

Глобалізація впливає як на виробників так і на споживачів спортивних продуктів. Спорт перетворюється в індустрію спортивних і видовищно-масових заходів. Сьогодні глядачі мають безпрецедентний рівень доступу до великої кількості спортивних подій, за ходом яких вони можуть спостерігати як в ході власної присутності на стадіоні, так і завдяки засобам масової інформації.

Професійний спорт – різновид підприємницької діяльності спортивних функціонерів та спортсменів-професіоналів, метою якої є виробництво спортивного видовища, що набуває форми товару [5]. Проте, виходячи з мети нашого дослідження, вважаємо за доцільне користуватися визначенням, що затверджене в Законі України про фізичну культуру і спорт: професійний спорт – комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з підготовкою та проведенням видовищних спортивних заходів на високому організаційному рівні з метою отримання прибутку [1].

Незважаючи на розбіжності у трактуванні, обидва визначення зазначають, що професійний спорт – це комерційний напрям спорту, що визначає його мету і сутність функціонування, а саме отримання прибутку. Саме в трактуванні мети діяльності і закладена головна відмінність професійного спорту від спорту олімпійського, метою якого є демонстрація найвищого результату.

Більшість олімпійських видів спорту на сучасному етапі проходять шлях, що пройшов професійний спорт. І якщо в олімпійському спорті зараз відбувається процес формування професій, то в професійному спорті цей процес завершився і відбувається його вдосконалення.

Виступи спортсменів України на міжнародних змаганнях різного рівня, зокрема в професійних клубах Північної Америки і Європи, свідчать про історично обумовлену ефективну систему підготовки спортсменів. Проте досвід побудови ефективної системи управління у професійному спорті і раціональна методологія його розвитку практично відсутні.

Розвиток професійного спорту в різних країнах світу визначається певними чинниками, серед яких можна виділити особливості правового і економічного регулювання, історичні особливості розвитку країни, регіону і навіть міста, особливості місцевого населення. Дія даних факторів дозволяє виділити три моделі функціонування професійного спорту у світі, а саме американську, європейську та азійсько-латиноамериканську [5].

Інтеграційні процеси в політичному курсі України передбачають не лише зміни у соціальній, економічній та правовій сферах функціонування держави, а і реорганізацію та вдосконалення організаційної структури українського професійного спорту.

Враховуючи географічне положення України, її історичну спадщину і тісну співпрацю з країнами Європи у зовнішній політиці об'єктом наукового дослідження варто визначити з поміж інших європейську модель професійного спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-методичної літератури вказує на зацікавленість великої кількості авторів проблемою розвитку і функціонування професійного спорту, зокрема аналізу професійного

спорту як соціального явища (С. І. Гуськов, 1988; М. М. Линець, 1998; В. І. Лукашук, 2010), розвитку професійного спорту в США (С. І. Гуськов, 1990-1992; А. В. Серебряков, 1976; Д. Хоффман, 1992); формуванню правових засад професійного спорту в Європі (М. М. Линець, 1999, 2002); вивченню специфіки бізнесу та економічної ефективності в ігрових видах професійного спорту (О. Голіченко, 2012; М. М. Линець, 1997, 1999, 2001), дослідженню професійних автоперегонів (Ю. А. Бріскін, М. М. Линець, 2003; О. Л. Білик, 2013); розвитку професійного спорту і окремих його видів в Україні (О. В. Борисова, 1999 – 2011; Н. Лалак, І. Войтович, 2008; М. Линець, Л. Шульга, 2005; С. Г. Лисенчук, 2008; С. М. Стороженко, 2008).

Вивчення історії та сучасного стану, врахування досвіду країн Європи, дозволить вирішити актуальне науково-практичне завдання по створенню ефективних організаційно-правових основ системи професійного спорту з України.

Зв'язок із науковими програмами, планами, темами. Виконання дослідження передбачається у межах теми 1.2. «Сучасний професійний спорт та шляхи його розвитку в Україні» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр.

Мета дослідження: виявлення особливостей європейської моделі професійного спорту.

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення, аналіз документальних матеріалів, спеціальної літератури, інформаційних джерел мережі Internet.

Результати дослідження та їх обговорення.

Розвиток професійного спорту в Європі розпочався значно пізніше, ніж у Північній Америці. Професійний футбол, що сформувався в Англії, мав певний вплив на розвиток інших видів професійного спорту як в Англії, так і в усьому світі. Проте батьківщиною сучасного професійного спорту справедливо вважаються Сполучені Штати Америки [5].

Значний вплив на формування і розвиток професійного спорту в Європі мала англійська концепція аматорства, яка домінувала над концепцією професіоналізму аж до середини 80-х років ХХ ст. Статус спортсмена-аматора цінувався спортивною громадськістю значно вище ніж статус професіонала.

На відміну від американського спорту, де чітко простежуються розбіжності між аматорським та професійним спортом, у Європі такої чіткої розмежованості не існує. Національні федерації з багатьох видів спорту об'єднують і аматорів і професіоналів. На розвиток професійного спорту в Європі значний вплив мають міжнародні спортивні організації і федерації, а також процеси міжнародної інтеграції

Серед головних напрямів розвитку професійного спорту фахівці виділяють спортивно-комерційний і комерційно-спортивний. Основою спортивно-комерційного напрямку є спортивний результат і гострота спортивної боротьби. Даний напрямок є характерним для європейського спорту на відміну від американського, який керується комерційно-спортивним, основною метою якого напрямку є отримання максимальних доходів і прибутків, а спортивний результат розглядається як засіб досягнення мети. Виходячи з орієнтації на досягнення максимальних прибутків професійний спорт розглядається як специфічна сфера бізнесу. Американська система менеджменту в професійному спорті розглядає його як галузь дозвілля, конкуруючу з іншими видами розваг. Відомі спортсмени є представниками шоу-бізнесу. В європейських країнах спортивне суперництво є пріоритетним чинником і обов'язковою умовою ведення спортивного бізнесу.

Сформовані підходи породжують відповідні підходи щодо організаційної структури професійних ліг і регулювання спортивної конкуренції.

Професійні ліги Північно-Американського континенту за структурою є статичними, тобто команда, яка зайняла останнє місце за результатами чемпіонату залишається в Лізі. Для Європи більш характерним є відкритий формат ліг – відбувається ротація команд між вищими і нижчими лігами. Таким чином нагороджуються сильніші і караються слабкі команди.

На думку Ming Li, Eric MacIntosh, and Gonzalo Bravo, Peter J Sloane відкритий формат ліг стимулює команди до безкомпромісної боротьби до закінчення сезону, на відміну від статичних ліг Північно-Американського континенту, де слабші команди за результатами сезону будуть мати переваги під час драфту, в ході якого команди обирають найбільш перспективних молодих гравців в зворотному порядку за результатами регулярного чемпіонату. Така процедура відбору дозволяє підтримувати конкурентну рівновагу між командами Ліги. Подібна система відбору відсутня в Європі. Натомість для європейського спорту характерним є продаж гравців – трансфер, у той час як в Північній Америці застосовуються обмеження на продаж гравців.

Ще однією відмінністю між статичним і відкритим форматом Ліг є процедура вступу в Лігу. В північноамериканських лігах для вступу нової команди необхідно отримати згоду членів Ліги і сплатити вступний внесок. В європейських відкритих Лігах після сплати вступного внеску, нова команда має пройти весь шлях від нижчої до вищої ліги. Досягнення цієї мети вимагає серйозних інвестицій і це може тривати кілька років.

Відмінною у європейській і американській моделі є географічне розташування клубів. У Північній Америці, клуби мають право на територію, проте клуби за певних умов можуть змінити своє місце розташування; переміщення ж клубів у Європі обмежене.

Команди чотирьох основних професійних спортивних ліг Північної Америки протягом сезону беруть участь в одних змаганнях – чемпіонаті Ліги. Команди Європейських професійних ліг беруть участь в декількох змаганнях одночасно, в тому числі чемпіонаті ліги, Кубку ліги, міжконтинентальних змаганнях тощо. Участь у міжнародних змаганнях, що є важливою як на рівні клубу, так і на національному рівні є характерною для Європи, але практично відсутня у північно-американському професійному спорті.

В американській моделі професійного спорту, на відміну від європейської, відбувається перерозподіл фінансових і людських ресурсів від сильних команд до слабких з метою підтримання конкуренції, а отже, і підвищення видовищності змагань.

Слід відзначити, що професійні види спорту в Європі відрізняються від північно-американських і принципами комплектування команд. Особливо це стосується командних ігрових видів спорту.

В Європі, на відміну від Північної Америки, не має обмеження на кількість гравців в клубі. Закрита ліга може обмежити правила набору і мобільність гравців, монополізуючи ринок праці як це сталося в бейсболі в 1879 р., коли було введено положення про резервування, що обмежувало перехід гравців з однієї команди в іншу без згоди власника. З 1970 р. після кількох трудових конфліктів спортсмени отримують статус вільного агента, що визначається кількістю років гри у лізі.

В закритих лігах професійного спорту умови праці та заробітна плата гравців є результатом переговорів між власниками клубів і профспілками гравців. Стеля заробітної плати і податок на розкіш, поширені в американському професійному спорті, з одного боку дозволяють зберігати конкурентну рівновагу команд, а з іншого обмежують рівень заробітної плати гравців. У відкритих лігах Європи з регульованим ринком праці умови при складанні колективних угод менш формалізовані і обмеження розміру винагороди для гравців рідкісні.

Фінансування професійних клубів як в США, так і в Європі, здійснюється в основному за рахунок доходів, які виходять безпосередньо від спортивної діяльності. Професійний спорт на Північно-Американському континенті є незалежним від держави в економічному відношенні. Європейські клуби в фінансовому плані більшою мірою залежать від державної підтримки на місцевому рівні, і не всі команди здатні повністю окупати витрати за рахунок тільки спортивної діяльності. Важливою особливістю спорту в Європі є фінансова допомога муніципальних рад.

Основним джерелом доходів клубів, як в США, так і в Європі, є продаж квитків; другим (хоча іноді і першим) – кошти, отримані від продажу прав на телетрансляцію. При цьому не команди, а ліги укладають договори з телебаченням і розподіляють отримані доходи між ними, але команди зберігають за собою право на контракт з регіональними телестанціями. У Північній Америці, продаж телевізійних прав від імені Ліги був санкціонований ухваленням в 1961 р. закону «Про спортивне мовлення», що дозволяє Лігам розподіляти національний телевізійний дохід порівну між клубами.

В Європі продаж телевізійних контрактів від імені Ліги є більш спірним питанням. В Іспанії та Італії, такі механізми поза законом, в той час як у Франції та Німеччині це дозволено. Діяльність з продажу прав на телетрансляцію Англійської Прем'єр-ліги була успішною доки Європейський союз не почав наполягати на наданні прав на трансляцію декільком телевізійним компаніям.

На Північно-Американському континенті контроль і вплив держави здійснюється завдяки правовому регулюванню, а саме завдяки трудовому, податковому і використанню винятків антимонопольного законодавства. Рішення Верховного суду США в 1922 р. у справі за позовом клубу «Балтімор» до Національної і Головної бейсбольних ліг, згідно якого «бейсбол – це розвага, гра, яка не є товаром або предметом торгівлі», а отже, об'єднання клубів в лігу не є порушенням Закону Шермана сприяло тому, що професійні ліги стали монополіями і отримали право визначати статус професійних спортсменів самостійно. У зв'язку з цим у другій половині XX століття в Конгрес США було направлено декілька сотень законопроектів на захист прав професійних спортсменів та скасування монополії професійних ліг. Однак це не принесло істотних змін, оскільки ліги і власники клубів лобювали в Конгресі власні інтереси.

Нині спостерігається тенденція втручання в регулювання професійного спорту виконавчої влади за допомогою видання підзаконних правових актів, а також судової влади шляхом створення прецедентів.

Інший підхід до питання правового регулювання професійного спорту спостерігається в Європі. Діяльність у професійному спорті Європи регламентується державним спортивним законодавством. Правові основи професійного спорту викладені у статутах відповідних ліг і клубів. Вони зумовлені специфікою того чи іншого виду спорту та державним законодавством країни, де функціонує конкретна ліга. Окрім цього суттєвий вплив на формування правових основ європейського професійного спорту мали процеси міжнародної інтеграції.

До 1980-х років XX ст. спортивний світ європейських країн існував переважно за своїми законами, котрі були викладені у Статутах професійних ліг і клубів. Цивільні суди не приймали до розгляду позови, пов'язані з суперечками у спорті. Усі суперечки вирішувалися, як правило, спортивними інстанціями. У 1980-х роках стали виникати конфліктні ситуації між юристами, котрі представляли інтереси спортсменів, та спортивними організаціями.

Тут провідну роль зіграли рішення Суду Європейських Співтовариств у справі *Walrave and Koch v. Union Cycliste Internationale* і справі *Dona v. Mantero*. В них Суд вирішив, що якщо діяльність спортсменів представляє собою вид економічної діяльності, то вона за своєю природою є оплачуваною. На професійних спортсменів поширюються норми ст. 48-73 Договору ЄС, присвячених регулювання трудової, підприємницької та іншої економічної діяльності. Правила спортивних асоціацій, ліг і т.п., що регулюють діяльність спортсменів і суперечать їм, є порушенням права Співтовариств. Якщо ж діяльність спортсменів здійснюється в чисто спортивних інтересах і не переслідує мети одержання прибутку, то на неї не поширюється дія зазначених вище норм Договору ЄС.

Суттєвий вплив на формування ринку праці в Європейському професійному спорті мала «Справа Босмана». Рішенням Європейського суду з питань юстиції в 1995 р. для країн-членів Європейського Союзу зняті обмеження у кількості іноземців, які виступають у футбольних клубах. Це також стосується інших видів професійного спорту, і не тільки спортсменів, а й тренерів. Ця справа суттєво вплинула на вільне пересування робочої сили та трансферну політику футболістів у ЄС. Окрім цього, завдяки «Справі Босмана», процес інтернаціоналізації європейського професійного спорту став узаконеним.

Серед найбільш важливих тенденцій розвитку професійного спорту останніх двох десятиліть є його вихід за національні та регіональні кордони, тобто інтернаціоналізація. З одного боку, вона проявляється через створення

міжнародних спортивних організацій професійного спорту, а з іншого – через розмивання національної диференціації у професійних спортивних організаціях. Незважаючи на активізацію процесу інтернаціоналізації найбільш популярних і прибуткових професійних ліг Північної Америки, у професійному спорті Європи ці процеси відбуваються значно ширше і глибше. Сьогодні йдеться вже не лише про виступи окремих спортсменів-легіонерів у професійних лігах певної країни, а й про створення інтернаціональних Європейських ліг.

Висновки

1. Модель професійного спорту визначається сукупною дією чинників, таких як особливості правового і економічного регулювання, історичні особливості розвитку країни, регіону і навіть міста, особливості місцевого населення.

2. Європейська модель професійного спорту має ряд суттєвих відмінностей від американської, а саме: джерела фінансування і участь державних органів влади у його розвитку професійного спорту; відмінності в організаційній структурі розвитку окремих видів спорту; відсутність чіткого поділу між аматорським і професійним спортом.

3. Серед найбільш важливих тенденцій розвитку професійного спорту є інтернаціоналізація – вихід за національні та регіональні рамки. Європейський професійний спорт відрізняється від північно-американського суттєвішою інтернаціоналізацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про фізичну культуру і спорт від 24.12.1993 № 3808-ХІІ // Відомості Верховної Ради України 1994, №14 від 05.04.94.
2. Качуровський Д.О., Визначення поняття «спорт»: критичний аналіз існуючих підходів // Теорія і практика фізичного виховання (Донецький національний університет). – листопад 2010 р.
3. Линець М.М. Формування правових засад професійного спорту в Європі / Линець М.М. // Роль фізичної культури і спорту в здоровому способі життя : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. – Л., 1999. – С. 63–64.
4. Починкин А.В. Воздействие профессионального спорта на систему физической культуры и спорта, политику и экономику / А.В. Починкин // Теория и практика физ. культуры. – 2008. – № 2. – С. 65-70.
5. Профессиональный спорт: [учебник для студентов высших учебных заведений физ. воспитания и спорта] / под общ. ред. С. И. Гуськова, В.Н.Платонова. – К.: Олимп. лит., 2000. – 392 с.

АНОТАЦІЇ

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕВРОПЕЙСКОЙ МОДЕЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СПОРТА

Нерода Н. В., Ваулин О. І.

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті визначено, що умови інтеграційних процесів України передбачають вдосконалення та реорганізацію організаційної структури українського професійного спорту, що вимагає ретельного вивчення європейської моделі професійного спорту.

Ключові слова: модель, професійний спорт, інтеграційні процеси, Україна.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЕВРОПЕЙСКОЙ МОДЕЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СПОРТА

Нерода Н. В., Ваулин О. І.

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. В статье показано, что интеграционные процессы Украины предусматривают совершенствование и реорганизацию организационной структуры украинского профессионального спорта, что требует тщательного изучения европейской модели профессионального спорта.

Ключевые слова: модель, профессиональный спорт, интеграционные процессы, Украина.

PROFESSIONAL SPORTS EUROPEAN MODEL CHARACTERISTIC

Neroda Neonila, Vaulin Oleksandr

Lviv State University of Physical Culture

Abstract: it has been determined in the article that the integration processes of Ukraine envisage improvement and reorganization of the organizational structure of Ukrainian professional sport that requires a thorough study of the European model of professional sports.

Keywords: model, professional sport, integration processes, Ukraine.